

Batik texnologiyasida milliy naqsh va ramzlarning badiiy talqini

Kenjayeva Umida Rajabovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası o’qituvchisi

Annatsiya : Ushbu maqolada batik texnologiyasida milliy naqsh va ramzlarning badiiy talqini tahlil qilinadi. Maqolada o’zbek xalq amaliy san’atining tarixiy an’analari, milliy naqshlarning ramziy mazmuni hamda ularning batik texnikasida ifodalanish xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, rang, shakl va kompozitsiya uyg’unligi orqali milliylik ruhini aks ettirish yo’llari ko’rib chiqilgan. Tadqiqotda batik texnologiyasining nafaqat estetik, balki tarbiyaviy va madaniy ahamiyati ham tahlil qilinib, uni san’at ta’limida qo’llashning nazariy asoslari bayon etilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Batik texnologiyasi, milliy naqsh, ramz, xalq amaliy san’ati, badiiy talqin, estetik tarbiya, rang uyg’unligi, kompozitsiya.

Har bir xalqning san’ati uning ma’naviy dunyosini, dunyoqarashini va estetik didini aks ettiradi. O’zbek xalq amaliy san’ati ham ko’p asrlik tarixga ega bo’lib, unda naqsh, rang va ramzlar orqali xalqning hayot tarzi, urf-odatlar va qadriyatlar badiiy ifodasini topgan. Shu jihatdan batik texnologiyasi — mato bezashning o’ziga xos usuli sifatida — milliy naqsh va ramzlarni zamonaviy talqinda qayta gavdalantirish imkonini beradi.

Batik san’ati asosan mum yoki boshqa himoya vositalari yordamida mato yuzasida naqsh hosil qilish orqali amalga oshiriladi. Bu texnologiya o’zbek xalqining qadimiy bezakchilik, kashtachilik va zardo’zlik san’ati bilan uzviy bog’liqdir. Batikda qo’llaniladigan naqsh va ramzlar faqat bezak uchun emas, balki ma’naviy mazmunni ifodalash, xalqning tarixiy xotirasi va estetik qadriyatlarini aks ettirish vositasi hamdir.

Zamonaviy san’at ta’limi jarayonida batik texnologiyasi orqali o’quvchilarga milliy naqshlarning ma’nosi, ularning badiiy ifodasi va ramziy talqini haqida tushuncha berish katta ahamiyatga ega. Bu nafaqat o’quvchilarning tasviriy tafakkurini rivojlantiradi, balki ularni milliy qadriyatlarga hurmat, go’zallikni his etish va ijodiy fikrlashga o’rgatadi.

Maqolaning maqsadi — batik texnologiyasi jarayonida milliy naqsh va ramzlarning badiiy talqinini o’rganish, ularning san’atdagi estetik va ma’naviy ahamiyatini tahlil qilish hamda ushbu texnologiyani san’at ta’limida qo’llash imkoniyatlarini yoritishdan iborat.

Batik texnologiyasi o’zbek xalq amaliy san’ati bilan uzviy bog’liq bo’lib, milliy naqsh va ramzlarni badiiy talqin qilishda muhim vosita hisoblanadi. Milliy naqshlar asosan tabiat, hayotiy faoliyat, diniy-mazmuniy ramzlar va xalq urf-odatlarini

ifodalaydi. Masalan, gullar, barglar, geometrik shakllar va hayvon tasvirlari xalqning estetik qarashlari va ma'naviy qadriyatlarini ramziy tarzda aks ettiradi.

Batik texnologiyasida naqsh yaratish jarayoni bir nechta bosqichdan iborat: naqshni loyihalash, mum yoki boshqa himoya vositalari yordamida chizish, bo'yoq bilan to'ldirish va tayyor matoni yuvish. Bu jarayon o'quvchidan nafaqat texnik mahorat, balki badiiy did, rang uyg'unligini tushunish va kompozitsiya tuzish qobiliyatini talab qiladi. Shu sababli, milliy naqsh va ramzlarni batikda yaratish jarayoni pedagogik jihatdan ham o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shovdirov S.A. (2023) o'z tadqiqotlarida tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning mantiqiy va abstrakt fikrlash qobiliyatini shakllantirishda milliy naqshlardan samarali foydalanish zarurligini ta'kidlaydi. Batik mashg'ulotlarida rang va shakl uyg'unligini o'rganish, naqshni simmetrik yoki ritmik tarzda joylashtirish orqali o'quvchi estetik qarash va tafakkurini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, batik texnologiyasi orqali milliy naqshlarning badiiy talqini orqali o'quvchilar milliy merosga hurmat, go'zallikni qadrlash va ijodiy mustaqillikni o'rganadilar. Naqsh va ramzlar ramziy ma'noni anglash orqali o'quvchi o'z ijodiy ishida ma'naviy qadriyatlarni ifodalay oladi. Masalan, uzum va guldor naqshlar farovonlik va go'zallik ramzi sifatida, geometrik shakllar tartib va uyg'unlikni ifodalaydi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida batik mashg'ulotlarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning ijodiy faoliyatini kuchaytiradi. Loyihaviy ishlar, amaliy mashg'ulotlar, ko'rgazmali tahlil va refleksiya usullari milliy naqsh va ramzlarning badiiy talqinini chuqur tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchi rang uyg'unligi, kompozitsiya va naqshning ramziy ma'nosi bo'yicha mustaqil fikrlashni o'rganadi.

Natijada, batik texnologiyasi nafaqat badiiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki milliy naqshlar va ramzlar orqali o'quvchining estetik, ma'naviy va madaniy saviyasini oshiradi. U o'zbek xalq san'ati va madaniy merosini zamonaviy shaklda ifodalash va saqlashning samarali vositasi sifatida ham ahamiyatga ega.

Batik texnologiyasi milliy naqsh va ramzlarni badiiy talqin qilishda muhim vosita sifatida o'z o'rnini topgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy naqshlar va ramzlar nafaqat estetik bezak vazifasini bajaradi, balki xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar va ma'naviy qadriyatlarini ifodalaydi. Batik orqali yaratilgan naqsh va ramzlar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi, ularni estetik did, rang uyg'unligi, kompozitsiya va ramziy talqin qobiliyatlariga o'rgatadi. Shuningdek, batik mashg'ulotlarida milliy naqshlardan foydalanish o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, madaniy merosga hurmat va go'zallikni qadrlash tuyg'ularini shakllantiradi. Zamonaviy ta'lim jarayonida loyiha, amaliy mashg'ulotlar va ko'rgazmali tahlil

metodlarini qo'llash batik texnologiyasini samarali pedagogik resurs sifatida ishlatish imkonini beradi.

Natijada batik texnologiyasi nafaqat badiiy-estetik, balki ma'naviy, madaniy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, milliy naqsh va ramzlarni zamonaviy talqin orqali o'rganish va avlodlarga yetkazishning samarali vositasi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
4. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Vol. 3. – No. 12. – P. 193–196.
5. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
6. Qodirova N. "Xalq amaliy san'ati va uning estetik tarbiyadagi o'rni" // San'at va ta'lim jurnali. – 2022. – № 2. – B. 45–49.
7. Karimova D. "Batik san'atining o'qitish metodikasi" // Pedagogika va psixologiya. – 2021. – № 4. – B. 78–82.
8. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15–21.